

Božidar Nagy

IVAN MERZ — KARIZMATIK I PROROK
(Uz 45. obljetnicu smrti)

Ako listamo prijeratne brojeve časopisa *Život*, često ćemo susresti ime dra Ivana Merza. Do 1928. god. to je ime označavalo autora mnogih članaka, a potom ga susrećemo u naslovima raznih komemorativnih članaka i studijskih prikaza posvećenih njemu.

Stoga neće biti na odmet da opet nešto čujemo o tom čovjeku, poslije čije smrti su mnoga pera na mnogim stranicama nastojala prikazati, osvijetliti i odati priznanje tom jedinstvenom liku katolicizma u našoj domovini.

Ako se malo pažljivije pozabavimo studijem ličnosti dra Ivana Merza i ako bismo plod našeg rada pokušali sažeti u jednu rečenicu, ona bi po prilici mogla glasiti ovako: dr Ivan Merz bio je karizmatik — prorok dvadesetog stoljeća. Ta tvrdnja zvuči možda malo presmiono, no prije nego pokušamo dokazati njezinu opravdanost, moramo razjasniti tko su karizmatici, što su karizme i tko su bili proroci.

Fenomen karizama u Crkvi

Riječ karizma je grčka posuđenica. Grčki *khárisma* znači nezasluzen dar, milosni dar i ima isti korijen kao i *kháris* — milost. Tehnička upotreba riječi karizma u Novom zavjetu shvaća se uglavnom u perspektivi prisutnosti Duha Svetoga, koja se očituje u svakovrsnim »milosnim darovima« većeg ili manjeg intenziteta. Bitna karakteristika karizme jest njezina eklezijalna dimenzija. Darovi Duha daju se pojedincu, ali uvijek u vidu zajednice, na izgradnju Crkve, Kristova mističnog tijela. Karizmatici su ljudi koji su od Boga obdareni karizama i koje moraju staviti u službu zajednice.

Iako su karizme veoma česte u Novom zavjetu, a napose su bile mnogobrojne u prvoj Crkvi, kako nas izvješćuje Pavao u svojim poslanicama, one nikako nisu njegov monopol. Prisutnost Duha Božjega u ljudima očitovala se

već u Starom zavjetu izvanrednim darovima, kojima su najistaknutiji nosioci bili proroci. Riječ prorok nije spretan izraz u našem jeziku da točno označi što su bili proroci u Starom zavjetu. Kad čujemo riječ prorok, obično mislimo na čovjeka koji proriče buduće stvari. To je zapravo bila sasvim sekundarna, sporedna uloga starozavjetnih proroka i nikako nije bila glavna oznaka njihove službe.

Hebrejska riječ *nabi* pridijevala se ljudima koje mi nazivamo proroci, a značila je »pozvan«, odnosno u aktivu »onaj koji zove«. Grčki prevodioci hebrejske Biblije preveli su je riječju *prophetes*, koja u grčkoj profanoj literaturi znači tumač Božji, onaj koji prenosi i objašnjava volju bogova. Čitajući spise starozavjetnih proroka, jasno zapažamo da su to bili ljudi koji su govorili nadahnuti duhom Božjim u njegovo ime, podsjećali su, opominjali i korili Izraelce da budu vjerni objavljenoj volji Božjoj u Sinajskom Savezu. S pravom im se pridavao naziv »Izraelova savjest«. Da su ujedno proricali kazne ako Izraelci ne budu vršili volju Božju, odnosno da su obećavali blagoslov onima koji budu vjerni, činjenica je koja ne predstavlja bit njihove službe.

Karizma dra Ivana Merza

Kako možemo sve to primijeniti na dra Merza? Da je imao veliko značenje u vremenu u kojem je živio, nema sumnje. Je li njegova poruka dovoljno snažna da takne srca i uzdrma duše našeg vremena, koje se razlikuju od onoga u kojem je on živio? Može li dinamizam njegove karizme imati odjeka u našim danima? Da se karizma jedne osobe pokaže u svoj svojoj autentičnosti, mora nadživjeti istu osobu, treba da se protegne kroz povijest da bi dokazala svoje božansko podrijetlo, kao što je to bilo kod starozavjetnih proroka, čija poruka ima značenje i za naše vrijeme.

Karizmu dra Ivana Merza mogli bismo ukratko opisati slijedećim riječima: vjera i ljubav prema Kristu, prisutnom u svome mističnom tijelu Crkvi, očišćena od svih estetsko-literarnih elemenata, produbljena i učvršćena krizama, trpljenjem i osobnim studijem, neprestano se hrani na liturgijskim vrelima i na svemu onome što je govorio Kristov Namjesnik — Rimski biskup. Tu ljubav prema Kristu, Bogu-Spasitelju Merz nipošto ne zatvara u uzak krug svoga individualiteta, nego je svu izžarava na svoju okolinu, potpuno se posvećujući radu za nadnaravno dobro bližnjega, napose mladeži, i u isto vrijeme pokazujući pravu kršćansku ljubav prema svakom čovjeku kojega susreće na svome životnom putu.

Međutim, ono što nam se u karizmi dra Merza čini proročko, ono čime njegova karizma njega nadživljuje i pokazuje trajnu vrijednost, jest činjenica da nam je on kao izgrađeni katolički intelektualac pokazao kako je moguće spojiti u jednu harmoničnu nepodijeljenu cjelinu visoku sveučilišnu profanu naobrazbu s dubokim kršćanskim osviještenjem koje se očitovalo u neskrivenom predanju Kristu i interesima njegova kraljevstva.

Promotrimo, međutim, malo detaljnije pojedine elemente karizme dra Ivana Merza!

O 10. obljetnici smrti dra Merza pisala je Marica Stanković, njegova bliska suradnica u radu s mladeži: »Novi se čovjek pomaljšao na našem obzorju. Dolazio je čovjek kojemu vjera nije bila tradicija, već život, a katolički rad nije smatrao sportom, već borbom za neumrle duše« (Život 1938, br. 5). Isti dojam imali su svi koji su dra Merza izbliza poznavali i s njime surađivali. Imajući pred očima sve ono što znamo o Merzu i mi danas, u udaljenosti od četiri decenija, jasno vidimo da se kod Merza radilo o onom tipu novoga čovjeka kojega opisuje Pavao u svojim poslanicama i koji je nastao kao plod novog stvaranja koje je izvršio Krist svojim otkupiteljskim djelom i slanjem Duha Svetoga. Promatrajući cijeli razvojni put dra Merza prema sve dubljem poimanju kršćanstva, ne možemo ne zamijetiti izričito djelovanje Božje milosti, koja je u njemu proizvela da je život počeo promatrati »kakav je u stvarnosti, u koncepciji Stvoriteljevoj«, kako nam je on to sam zapisao.

Prisjetimo se kratko nekih najvažnijih momenata iz njegova života, koji će nam osvijetliti djelovanje Božjeg Duha koji ga je prekalio u novog čovjeka. Odrastao je i odrastao u liberalnoj sredini. U obitelji nije primio nikakav kršćanski odgoj. Prvi susret s katoličkim svećenikom, njegovim gimnazijskim katehetom, bio je prema njegovim vlastitim riječima »porazan« za njegov vjerski i moralni život. Jedino ga je u tim mladenačkim godinama katolik-svjetovnjak, prof. dr. Ljubomir Maraković približio religioznim vrednotama, »spasio za vječnost«. Kroz Merčev dnevnik jasno se vide njegova kolebanja, traženja, moralne i vjerske krize kroz koje se sve više kristalizirao njegov pogled na svijet. Trpljenje i strahote I. svjetskog rata koje je Merz kroz tri godine izbliza promatrao na frontu samo su pridonijele učvršćivanju njegova kršćanskog osvjedočenja pa je kasnije mogao pisati majci iz Pariza: »Znadeš da me je život na sveučilištu u Beču, onda rat, studij i napokon Lurd potpuno uvjerio o istinitosti katoličke vjere i da se zato moj cijeli život kreće oko Krista Gospodina« (20. X 1921.).

Skinuo je starog čovjeka i obukao novog. S Kristom se dao raspeti i pokopati da bi ljepota Kristova uskrsnuća kroz cijelo njegovo biće, njegov život i rad trajno svijetlila svima onima koji ga upoznaju.

Život u Kristu

»Život mi je bio Krist, a smrt dobitak. Očekujem milosrđe Gospodinovo i nepodijeljeno, potpuno i vječno posjedovanje Presv. Srca Isusova...« Te riječi stavlja dr Merz u svoj testament-nadgrobni natpis neposredno prije svoje smrti, pred polazak na operaciju kojoj je podlegao.

Što su za dra Merza značile te Pavlove riječi: »Život mi je bio Krist«? Malo je reći: išao je svaki dan na sv. misu i na pričest, redovito na ispovijed, često je molio čak i svećenički brevijar, obavljao ostala djela pobožnosti i kršćanskog milosrđa. Bili su to samo vanjski okviri njegova intenzivnog duhovnog života koji je on sam definirao riječima: »Duhovni život je razmatranje o božanskim stvarima; sudjelovanje u unutrašnjem Božjem životu; postati u neku ruku Bog.«

Ako želimo dublje prodrijeti u bit Merčeva odnosa s Kristom, nemoguće je zaobići i ne spomenuti riječ liturgija. Ona je bila za njega nepresušiv izvor na kojemu se dnevno hranio, odgajao, nadahnjivao. Na tim Spasiteljevim vremenima neprestano je crpao snagu i za svoj osobni duhovni život i za svoje neumorno apostolsko djelovanje.

Kako je duboko dr Merz ušao u smisao i bit katoličke liturgije, svjedoči nam u prvom redu njegova doktorska disertacija *Utjecaj liturgije na francuske pisce od Chateaubrianda do danas*, kojom je u dobi od 26 godina postigao doktorat na Filozofskom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta. Brojni članci o liturgiji razasuti po mnogim prijeratnim katoličkim časopisima te mnoga njegova predavanja o istom predmetu govore nam i otkrivaju njegovu bogatu nutrinu, mistično doživljavanje Kristova misterija koji je dnevno proživljavao kroz liturgijsku stvarnost. Evo samo nekoliko misli iz njegova programatskog članka *Duhovna obnova po liturgiji* objavljenog u *Luči* 1924. godine:

»Po liturgijskom razmatranju svaki katolik postaje velik i univerzalan. On ostavlja po strani svoje osobne interese i počinje osjećati što osjeća sama Crkva, taj velebitni odraz samog neizmjernog Krista. Na temelju liturgije svaka se pojedina duša odgaja. Može se reći da je liturgija pedagogija u pravom smislu riječi, jer pomoću nje vjernik u svojoj duši proživljava sve faze vječnog Kristovog života...«

Velebitan odraz neizmjernog Krista — Crkva

Kad govorimo o Merčevu dubokom razumijevanju i ljubavi prema liturgiji, neophodno je spomenuti stvarnost, koje je liturgija samo vanjski izražaj: misterij Crkve. Teško je naći među vsecima posljednjih stoljeća, napose među laicima kandidatima oltara, tako jasno izraženo shvaćanje mističnog tijela Kristova kao što to nalazimo kod Merza u odgovoru na pitanje jedne ankete: Zašto ljubim Katoličku Crkvu i sv. Oca? Odgovara Merz: »Jer u njoj vidim jasnu sliku preljubljenog Spasitelja i Boga Isusa sa svim njegovim savršenostima a u Sv. Ocu, Papi pod prilikama čovjeka vidim Boga svoga i Gospodina svog.« Te nam riječi odaju dušu sličnu Pavlovoj koja je zaronila u tajnu Božje ljubavi i njegova otkupljenja u Kristu te se u mističnom zanosu potpuno predaje i stavlja u službu svome Spasitelju.

Ivanova ljubav prema Crkvi nije bila samo dio njegove privatne pobožnosti. Svojim apostolskim djelovanjem, riječju i perom, probudio je kod hrvatskih katolika svijest o tome što je Crkva, i to univerzalna Crkva na čelu s Rimskim prvosvećenikom — Kristovim namjesnikom. Svojim nastojanjem oko provedbe načela Katoličke akcije, svojim zalaganjem za studij papinskih enciklika, uvođenjem u hrvatsku katoličku javnost slavljenja Papina dana učinio je univerzalnu Crkvu prisutnom u lokalnoj Crkvi u Hrvatskoj, koja je do njegova dolaska bila više centrirana na samu sebe i na interese naroda u kojem je živjela, dok joj se dimenzija univerzalnosti jedva zamjećivala. Merčevim dolaskom osjećaj za sveopću Crkvu odjednom je postao živ u hrvatskoj katoličkoj javnosti.

»Merz je bio čovjek enciklika« — piše u svojim sjećanjima o Ivanu naš kardinal Franjo Šeper, koji ga je osobno poznavao. »Za njega je Papina riječ bila svetinja. *Sentire cum Ecclesia* — osjećati s Crkvom to je bilo utjelovljeno

u njemu. Nije to bila kod njega samo neka vojnička poslušnost i pokornost, nego ljubav prema Crkvi, koja je govorila iz svake njegove riječi.«

Prikaz Merčeve karizme ne bi bio potpun kad ne bismo spomenuli nekoliko riječi o tome kako je vršio Kristovu zapovijed ljubavi prema bližnjemu.

Mnogo govori već činjenica da je u dobi od 27 godina položio vječni zavjet čistoće i time svu svoju ljubav i biće darovao Kristu, a u njemu i kroz njega hrvatskoj mladeži, kojoj se sav posvetio, nastojeći u prvom redu oko njezina svrhunaravna dobra. »Mi radimo za spas neumrlih duša nerođene djece«, često bi govorio svojim suradnicima, misleći tim riječima na buduće obitelji mladića i djevojaka članova katoličkih organizacija u kojima je Merz aktivno djelovao.

Njegova ljubav prema bližnjemu spustila se do sasvim konkretnih, svaki-danšnjih potreba njegovih bližnjih. »Dani u kojima ne učinimo ništa za druge — to su izgubljeni dani«, reče jednoj djevojci kad ga je požalila što je cijeli dan izgubio čineći joj neke neophodne usluge. Mnogi siromah, zapušten, invalid, prosjak mogao bi nam toliko toga reći o kršćanskoj ljubavi tog profesora-doktora, kojega njegov socijalni položaj i visoka intelektualna naobrazba nisu uopće priječili da i u onim najbjednijima ljudskog društva prepozna Kristovo lice.

Heroizam kršćanske ljubavi dra Merza najjasnije se pokazivao u kršćanskom praštanju. Bilo je onih koji se nisu slagali s njegovim idejama, s njegovim radom, koji su ga optuživali, napadali, vrijeđali, žalostili. »Samo da ne bude povrijeđena kršćanska ljubav«, glasio je njegov odgovor i velikodušno je prelazio preko svih osobnih uvreda, kojima je često bio izložen, držeći se čvrsto načela koje je ne jednom ponovio pred svojim suradnicima: »Tko radi za Božju stvar, ne smije poznavati sebe. Osobni je kult najveća zapreka mnogim uspjesima našega rada.«

U svjetlu Koncila

Netko je svojedobno dobronamjerno primijetio da dr Merz zapravo nije donio nijednu originalnu ideju. Sve ideje koje je on zastupao i za koje se svim bićem zalagao toliko su stare koliko je staro i kršćanstvo: vjera i ljubav u Krista Spasitelja, Euharistija, misterij Crkve, odanost Rimu, apostolski rad za spasenje duša, liturgijski život . . .

Istina, primjedba je na mjestu. Ali ako nastavimo tom logikom, što je drugo učinio Drugi vatikanski koncil, nego što je te iste i vječno vrijedne ideje opširno razradio u svojim mnogobrojnim dokumentima i pozvao kršćane da ih u praksi oživotvore? Razlika je samo u tome što je Merz živio četrdesetak godina prije Koncila i što na njegovu primjeru vidimo kakav bi otprilike trebao da bude kršćanin koji se svim silama zalaže za koncilsku obnovu. I kao što Koncil doživljavamo kao veliku novost u Crkvi, isto tako djeluje na nas Merz kao nova volja, novi čovjek koji je preporođen Kristovim duhom neiscrpivu ljepotu i novost Kristova misterija učinio prisutnim u svome i u našem vremenu. Uzdrmao je katoličku javnost svoga vremena, probudio u njoj svijest o tome što znači pripadati Kristovoj Crkvi, pokušao je obrisati prašinu nacionalno-osobnih interesa prisutnih u lokalnoj hrvatskoj Crkvi da bi kroz nju zasjala sveopća Crkva u svoj ljepoti zaručnice koja očekuje svoga Zaručnika.

Opseg ovoga prikaza ne dopušta nam da se opširnije pozabavimo usporedivanjem Merza i Koncila. Navest ćemo samo neke najvažnije elemente koji će nam biti dovoljni da pokažu suvremenost dra Ivana Merza i Koncila u našem pokoncilskom vremenu.

U svojoj prvoj dogmatskoj uredbi o liturgiji Koncil ističe životnu važnost liturgije za vjernike, poziva ih da na svome materinjem jeziku aktivno sudjeluju u liturgijskim činima. Već smo vidjeli što je značila liturgija za duhovni život dra Merza. Nije se zaustavio samo na osobnom doživljavanju pashalnog misterija kroz liturgiju, nego je mnoge svoje suvremenike i riječju i perom približio liturgijskim vrelima. Kad se pojavio prvi hrvatski prijevod Rimskog misala za privatnu upotrebu vjernika, piše Merz u *Hrvatskoj Prosvjeti*: »Prijevod ovako fundamentalnog djela je epohalna pojava u našem književnom životu. Mogli bismo, štoviše, reći da je to najvrednija knjiga što je uopće imamo na hrvatskom jeziku...«

Dogmatska uredba o Crkvi *Lumen gentium* snažnim riječima prikazuje nam misterij Crkve, određuje uloge njezinim članovima, poziva laike (br. 33) da učine Crkvu prisutnom i djelatnom u onim mjestima i prilikama gdje ona samo po njima može postati sol zemlje. Zahvaćen plamtećom ljubavlju prema Kristovu mističnom tijelu, Merz to svoje doživljavanje Crkve pavlovskim žarom prenosi na druge. Svim bićem teži prema kršćanskoj svetosti i savršenosti te upućuje mnoge da postanu savršeni kao što je savršen naš Otac na nebesima. Obilazi gradove i sela, prikuplja mladež, privodi ljude Crkvi, utvrđuje ih u vjeri svojim govorima, člancima, a najviše primjerom, prospajajući tako oko sebe svjetlo Evandjelja kuda god je prolazio.

U koncilskom dekretu o apostolatu laika nailazimo na svu silu ideja, koje je Merz još za svoga života zastupao i nastojao provesti u djelo. Koncil preporuča laicima koji žele apostolski raditi da steknu najprije solidnu teološku moralnu naobrazbu. Poziva mlade da oni sami budu prvi i izravni apostoli svojih vršnjaka itd. Nakon završetka svojih profesionalnih studija dr. Merz dvije godine studira filozofiju, teologiju i sve važnije papinske dokumente zadnjih desetljeća da bi se tako što bolje pripremio za apostolski rad. Još od svojih studentskih dana, a napose dolaskom u Zagreb, postaje neumoran apostol mladeži. I dok Koncil u istom dekretu preporučuje katoličku akciju i razne njezine oblike, koji svi imaju za osnovni temelj suradnju laikata s hijerarhijskim apostolatom Crkve, time samo potvrđuje vrijednost i suvremenost Merčevih nastojanja oko provedbe načela katoličke akcije među hrvatskim katolicima.

Posljednje što bismo željeli ovdje naglasiti ima posebnu važnost u našim danima, a u tome nam dr. Merz prednjači i svijetli svojim jasnim stavovima. To je osjetljiv problem odnosa vjere i političke angažiranosti. Koncilska konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu, *Gaudium et spes*, naglašava načelo odijeljenosti Crkve od države. Proglašuje Crkvu nenavezanu za bilo koji politički sustav (br. 76). Dr. Merz se riječju i perom borio za izvanstranačnost katoličke akcije i za njezinu depolitizaciju. U njegovim bilješkama, koje je spremao za tisak, čitamo: »Katolička akcija je izvan i iznad političke stranke. U savjesti i u ime vjere ne može se obvezati ni jednog kršćanina da bude politički organiziran ili da bude organiziran u ovoj ili u onoj stranci...«

Nakon tog, makar i kratkog prikaza o Merzu u svjetlu Koncila, ne možemo ne zamijetiti upravo proročke dimenzije njegove karizme, koje su sve tako povezane u harmoničku cjelinu da ih je teško promatrati izolirane, neovisno jedne o drugoj. Vječne vrednote i istine kršćanstva postale su Merčevom zaslugom tako blizu našem vremenu, tako privlačive da ih ostvarujemo svatko u svom životu. Poput starozavjetnih proroka dr. Ivan Merz je dozivao u svijest svojim suvremenicima nadnaravne stvarnosti našega spasenja. Pavlovskim zanosom nepozivo se predaje u Kristovu službu. Krist mu postaje jedini sadržaj života pa zato na svršetku svoje trke može zadovoljan zajedno s Pavlom pisati: »Meni je život bio Krist, a smrt dobitak...« U isto vrijeme bio je čovjek visoke intelektualne naobrazbe, »Jak talent u pamćenju, sudu i volji« — piše za njega njegov duhovni vođa p. J. Vrbanek — »smogao je naučiti deset jezika, svladati građu koja se traži za dva doktorata, osposobiti se za četiri zvanja: oficira, profesora, književnika i svećenika«, iako ovo posljednje nije bio. Pred takvim čovjekom ne može nitko ostati indiferentan.

Nije slučajno da je dr. Merz umro tako mlad, u svojoj još nenavršenoj 32. godini života. Njegov neodoljiv primjer svijetli mladima i starima, laicima, svećenicima i redovnicima. Svatko, ama baš svatko može naći u tom mladom laiku, zagrebačkom profesoru, dubokom vjerniku, mnogo toga što treba nasljedovati. Neposredno nakon njegove smrti njegovo je ime značilo program života i rada cijelom jednom katoličkom naraštaju. A to isto može postati i nama pokoncilskim ljudima koji u njemu nalazimo karizmatičkog preteču koncilske obnove.

* * *

10. svibnja ove godine navršilo se 45. godina od Ivanove smrti. Ova obljetnica komemorirana je u Zagrebu koncelebriranom sv. misom u svetištu Srca Isusova. Koncelebraciju je predvodio sarajevski biskup Tomislav Jablanović a koncelebriralo je trinaest svećenika i redovnika. Veliko mnoštvo štovatelja Ivana Merza prisustvovalo je svečanosti.

Nakon sv. mise vjernici su posjetili spomen muzej dra Merza otvoren prošle godine u prostorijama Rezidencije Družbe Isusove u Zagrebu, u Palmotičevoj ulici. U muzeju su smješteni razni predmeti koji su pripadali dru Merzu, dijelovi namještaja iz njegove sobe, dio njegovih knjiga, odjevni predmeti i ostalo.

45. obljetnica smrti dra Merza bila je posebno obilježena izlaskom iz tiska prvog broja glasila Postulature »Ivan Merz«. List je službeno glasilo Postulature za beatifikaciju dra Merza a izlaziti će povremeno. Objavljivat će članke o njemu, izvratke iz njegovih članaka, dnevnika i drugih pisanih dokumenata, donositi će svjedočanstva njegovih suvremenika, kao i priloge, radove i izjave njegovih štovatelja. Glasilo je svrha da podržava i širi njegovo štovanje kako bismo ga što prije ugledali kao blaženika i sveca na našim oltarima. Suradnja i pretplata za glasilo u iznosu od 10 dinara godišnje šalju se na adresu: postulatora Ivana Merza, Palmotičeva 31, 41001-Zagreb, pp 699.